

відповідність між формально задекларованими напрямками діяльності негласних працівників із реальними можливостями держави забезпечити їхню особисту безпеку в процесі реалізації визначених завдань, а також встановити вищий рівень гарантування особистої безпеки осіб, упроваджених у злочинне середовище (збільшення грошових виплат та фінансування, відчутніша соціальна допомога, триваліші відпустки, пільгові умови придбання житла, скорочення строку служби тощо) порівняно з іншими працівниками правоохоронних органів у зв'язку з особливо небезпечною діяльністю і високим ризиком для життя таких осіб, упроваджених у злочинне середовище для виконання спеціального завдання.

*Одержано 19.10.2016*

УДК 343.123.12

**Михайло Михайлович ПОКОЛОДНИЙ,**

*аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності*

*та розкриття злочинів факультету № 2*

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

## **КОНФІДЕНЦІЙНА ДОПОМОГА ГРОМАДЯН У ПРОТИДІЇ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИМ «ВУЛИЧНИМ» ЗЛОЧИНАМ**

Загальновідомо, що на безпеку більшості населених пунктів суттєво впливає «фактор вулиці» і на сьогоднішній день проблема вуличних злочинів корисливо-навальницької спрямованості (грабежів, розбоїв, вимагань) стоїть вкрай гостро, оскільки відбуваються вони з особливою зухвалістю, і жертвою може стати кожен громадянин, незалежно від добробуту і соціального стану.

Особлива увага до вирішення проблем протидії «вуличній» злочинності корисливо-навальницької спрямованості силами кримінальної поліції пояснюється тим, що вона породжує як загальний комплекс обставин, що формують кримінальний вигляд міст, який оцінюється виходячи зі ступеня захищеності їх населення, так і часто обумовлений неочевидним (а часто і латентним) характером їх вчинення.

Обставини того, що виявлення та розслідування більшості «вуличних» злочинів корисливо-навальницької спрямованості за допомогою тільки одних передбачених національним кримінально-процесуальним законодавством засобів вкрай важко (а в більшості випадків і неможливо), викликають необхідність в процесі здійснення протидії злочинності в повній мірі використовувати весь комплекс оперативно-розшукових можливостей, передбачених чинним законодавством.

Одним з найефективніших засобів протидії «вуличній» злочинності на різних її стадіях (виникнення в особи (групи осіб) злочинного задуму, готування до злочину, замах на злочин, вчинення злочину тощо) є використання негласної допомоги осіб, які на засадах конфіденційності надають допомогу оперативним підрозділами кримінальної поліції.

«Вулична» злочинність не обмежується кримінально-караними діяннями тільки на вулицях міст та інших населених пунктів, вона охоплює і злочини, учинені в інших громадських місцях, які співвідносяться з поняттям «вулиця», зокрема: а) злочини, скоєні на вулицях, майданах, проспектах, бульварах, набережних, мостах, шляхопроводах, естакадах, зупинках громадського транспорту, у парках, скверах, провулках, проїздах, дворах (за винятком індивідуальних садиб), що знаходяться у межах населеного пункту; б) крадіжки з ресторанів, кав'ярень, закладів громадського харчування, кіосків, транспортних засобів тощо, якщо злочинці проникають на ці об'єкти з вулиці; в) викрадення автотранспорту, що знаходився на вулиці, поблизу будинків, на стоянках, які не охороняються.

Зважаючи на те, що «вуличні» злочини найчастіше носять раптовий та зухвалий характер, оперативно-розшукове забезпечення протидії силами підрозділів кримінальної поліції, набуває важливого особливого значення.

Вихідною, основною ознакою оперативно-розшукового забезпечення виявлення, попередження і припинення «вуличних» злочинів є механізм вчинення цих злочинів, що включає способи їх вчинення, відтворення слідів кримінальних подій, типології поведінки осіб, підозрюваних у їх вчиненні. Знання цих ознак оперативними працівниками кримінальної поліції здобувають з узагальнення практики боротьби зі злочинністю чи вивчення теоретичної моделі їх оперативно-розшукової характеристики, що дозволяє визначати: принципову необхідність і доцільність застосування відповідних оперативно-розшукових заходів щодо своєчасного виявлення і припинення згаданих злочинів; пріоритетність і послідовність застосування тих чи інших сил, засобів і методів ОРД для збору, збереження і систематизації фактичних даних про підготовлювані або вчинені злочини; технічні засоби і тактичні прийоми здійснення оперативно-розшукових заходів з урахуванням накопиченого позитивного і негативного досвіду та можливостей.

Практика сучасної оперативної роботи кримінальної поліції свідчить, що більшість заходів оперативні підрозділи проводять у рамках відкритих кримінальних проваджень, виконуючи за дорученням слідчого негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НС(Р)Д).

З урахування положень ст. 275 кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) під час проведення НС(Р)Д слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення НС(Р)Д у випадках, передбачених Кодексом.

Таким чином, з метою протидії злочинності (ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»), припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави (ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») оперативні підрозділи Національної поліції для протидії «вуличній» злочинності мають право залучати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників до виконання завдань ОРД (п. 13, ст. 8) та використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 КПК України.

Кримінально-процесуальне законодавство України також дозволяє згідно ч. 6 ст. 246 КПК України за рішенням слідчого чи прокурора до проведення НС(Р)Д залучати «інших осіб». Коло таких осіб не визначено нормами КПК України, тому у зв'язку з цим такими особами можна вважати різні категорії осіб, на які не розповсюджується пряма заборона щодо проведення або приймання нею участі в НС(Р)Д.

До «інших осіб» можливо віднести осіб, які можуть володіти певними спеціальними або професійними знаннями (навичками), а також конфіденційною інформацією, без застосування яких неможливо якісне проведення НС(Р)Д, за винятком адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів згідно з додержанням цією категорією осіб правил професійної етики (ч. 2 ст. 275 КПК України).

З наведеного вище видно, що законодавець надає правоохоронним органам достатньо широкі повноваження та закріплює право використовувати конфіденційну допомогу громадян, які негласно співпрацюють з органами внутрішніх справ.

В умовах особливостей протидії «вуличній» злочинності, слід зазначити, що робота з негласними джерелами передбачає необхідність володіння працівниками поліції специфічними вміннями та навичками, відрізняється затратами значного обсягу часу та цілеспрямованими зусиллями, дотримання вимог конспірації, забезпечення безпеки зазначених осіб тощо, що дозволяє ставити виважене й обґрунтоване питання про готовність сучасних слідчих до такої, м'яко кажучи, специфічної діяльності.

Говорячи про джерела оперативної інформації, здатні висвітлювати злочинну діяльність осіб, які вчиняють розбійні напади, грабежі

та вимагання в умовах «вулиць», необхідно враховувати специфічні особливості вчинення злочинів даного виду.

З урахуванням подібних особливостей підготовки та вчинення «вуличних» злочинів, оперативному працівникові кримінальної поліції, працюючому за лінією корисливо-насиленницької злочинності, необхідно завчасно планувати підбір і придбання негласних джерел з числа осіб, пов'язаних в тій чи іншій мірі з деякими аспектами діяльності з підготовки до вчинення злочинів даного виду.

У зв'язку з цим практикою ОРД, як правило, виділяються наступні групи осіб:

1. Раніше судимі, перш за все за грабежі, розбої, вимагання, хуліганство, а також особи, які відбувають покарання, не пов'язане з позбавленням волі, за вчинення аналогічних злочинів.

2. Особи, які не працюють, систематично зловживають спиртними напоями, наркотиками, а також не мають постійного місця проживання.

3. Особи, які раніше затримувалися за вимагання у громадян, в тому числі у підлітків, невеликих сум грошей.

4. Несудимі і непрацюючі особи молодого віку, які піддавалися адміністративним заходам впливу за дрібне хуліганство та інші порушення громадського порядку.

5. Особи, які мають можливість придбати або незаконно дістати як холодну, так і вогнепальну зброю. Необхідно звертати увагу і на осіб, які мають в особистому користуванні мисливську зброю, так як до них можуть звертатися з пропозицією про продаж зброї без реєстрації в Національній поліції.

6. Особи, які в силу своєї професійної діяльності мають доступ до інформації, що становить інтерес для злочинців (графіки пересування інкасаторів, час вивезення грошової виручки з магазинів та закладів громадського харчування, дані про систему охорони та сигналізації об'єктів та ін.).

7. Особи, що займаються збутом і перепродажем майна як легально (ломбарди, комісійні магазини), так і нелегально. Саме вони можуть стати джерелами інформації про осіб, які намагаються збути цінні речі, викрадені або насильно відібрані під час вчинення «вуличних» злочинів.

Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що конфіденційна допомога громадян під час протидії «вуличній» злочинності може використовуватися правоохоронними органами для: створення та забезпечення умов для підготовки або проведення оперативно-розшукових, оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій; отримання довідкової інформації про осіб, у відношенні

яких є підозра про вчинення ними «вуличних» злочинів; організації і проведення окремих видів робіт, що потребують спеціальних знань; отримання консультативної інформації; надання послуг оренди службових (житлових) та інших приміщень, території.

*Одержано 14.10.2016*

УДК 343.31

**Олеся Сергіївна ПОНОМАРЕНКО,**

*ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ*

### **ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНOSTІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ВИМАГАННЯМ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

Історично у суспільстві сформувалося уявлення про вимагання як негативне явище соціально-правового характеру, що посягає на конституційні права громадян володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю. Разом з тим, з розвитком суспільних відносин, їх розгалуженим характером, виникає необхідність переосмислення вимагання, як феномену, що посягає не лише на право власності, але й на інші громадянські цінності.

Взагалі вчені у сфері оперативно-розшукової діяльності вперше починають розробляти теоретичні аспекти протидії вимаганню ще за радянських часів. Так, у згаданий період окремі аспекти протидії вимаганню у наукових статтях «Опыт раскрытия преступлений против личности, связанных с шантажом и вымогательством» та «Неотложные оперативно-розыскные действия при спасении жизни похищенных» одним із перших почав вивчати Т.Г. Утмелидзе.

Водночас, з питань протидії вимаганням було проведено декілька науково-практичних конференцій, результати яких були опубліковані в багатьох все радянських наукових збірниках та методичних рекомендаціях (наприклад, Бюллетень по обмену опытом оперативной работы – 1979, Выявление и документирование взяточничества – 1989). Однак, як видно з наведеного, за радянських часів не було проведено комплексних монографічних досліджень тематики, пов'язаної із протидією вимаганням оперативними підрозділами кримінального блоку.

На відміну від радянських вчених, вітчизняні науковці більш активно розробляють вказану проблематику. Зокрема, на монографічному рівні слід відмітити:

– дослідження, проведене авторським колективом монографії (А. В. Баб'як, І. О. Крепаков, М. В. Стащак, В. В. Шендрика та ін.) на тему: